

บทที่ ๒

พิธีกรรมพ่อนผี

จากการเข้าร่วมในพิธีกรรมพ่อนผี การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแก่และการศึกษาเอกสารทำให้ทราบว่า พิธีกรรมพ่อนผี เป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากการนับถือผีบรรพบุรุษ หรือผีปู่ย่าของชาวลานนา โดยชาวลานนาเชื่อว่าปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อตายไปแล้ววิญญาณยังคงวนเวียนดูแลรักษาลูกหลานอยู่ ด้วยความเชื่อเช่นนี้ลูกหลานเครือญาติในตระกูลจึงได้จัดตั้งหิ้งผี หรือหอดีขึ้นเพื่อเป็นที่สิงสถิตย์ของดวงวิญญาณ และใช้เป็นสถานที่เซ่นสังเวยประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผี หิ้งผีปู่ย่า จะจัดทำเป็นหิ้งสูงไว้บนหัวนอน ในห้องนอนภายในบ้านของลูกหลานที่นับถือผีปู่ย่า บนหิ้งจะวางพานดอกไม้ผีปู่ย่าที่แบ่งมาจากบ้านเก่าผี เพื่อให้ลูกหลานในบ้านได้กราบไหว้ ส่วนหอดีผีปู่ย่า เกิดจากความเชื่อที่ว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้วหลายคน และเป็นญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน น่าจะอยู่รวมกันได้จึงได้สร้างหอดีขึ้นเพื่อให้ท่านได้อยู่ร่วมกัน โดยจะปลูกสร้างเป็นเรือนเตี้ยยกพื้นสูง สร้างไว้ภายในบริเวณลานบ้านทางด้านหัวนอนทิศ ตะวันออก ซึ่งจะปลูกไว้ที่บ้านเก่าผีเท่านั้น ขนาดของหอดีนั้นแล้วแต่จำนวนสมาชิกในตระกูลที่นับถือ ถ้าเป็นตระกูลใหญ่มีจำนวนสมาชิกมาก หอดีจะมีขนาดที่สามารถจุคนได้ตั้งแต่ ๑๐ - ๑๕ คน โดยสามารถขึ้นไปนั่งประกอบพิธีกรรมบนหอดีได้ แต่ถ้าเป็นหอดีปู่ย่าธรรมดาจะมีขนาดไม่เกิน ๑ - ๒ เมตร บนหอดีจะมีหิ้งสำหรับวางพานดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องเซ่น และอุปกรณ์เครื่องใช้สอยของผีปู่ย่า บางแห่งก็จะประดับด้วยผ้าขาว ผ่าแดง หรือพวงมาลัย

นอกจากนั้นชาวลานนายังเชื่อว่า บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วนั้นมีอิทธิฤทธิ์สามารถให้โทษแก่ลูกหลานได้ รวมทั้งเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูคุณและเพื่อเป็นการระลึกถึงลูกหลานจึงได้จัดให้มีการเลี้ยงผีปู่ย่าขึ้น ซึ่งการเลี้ยงผีนี้มี ๒ ประเภทคือ

๑. การเลี้ยงคัก หรือการเลี้ยงเงียบ ซึ่งแบ่งเป็น

๑.๑ การเลี้ยงหิ้งผีปู่ย่า นิยมเลี้ยงกันในวันสงกรานต์ในช่วงที่เรียกว่า วันพญาวัน

(ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี) หรือเมื่อมีงานมงคลต่างๆ เช่นงานแต่งงาน
ขึ้นบ้านใหม่ งานบวช โดยเจ้าของบ้านซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ ลูก หลาน เป็นผู้เลี้ยง

๑.๒ การเลี้ยงผีหอ เป็นการเลี้ยงร่วมกันระหว่างญาติในกลุ่มตระกูลที่นับถือผี
เดียวกัน โดยญาติพี่น้องที่อยู่ในที่ต่างๆจะเดินทางมาร่วมพิธีด้วย การเลี้ยงผีหอนี้นิยมเลี้ยง
กันในช่วงเดือน ๔ , ๖ , ๗ เดือน (ตรงกับเดือนมกราคม มีนาคม และเมษายน)
การเลี้ยงผีหอจะเริ่มจากการบอกข่าวให้ญาติพี่น้องทราบว่าจะมีการเลี้ยงผีหอเมื่อใด หลังจากนั้นจะ
ทำความสะอาดหอนี้ เตรียมจัดทำอาหารเป็นเครื่อง เช่นสังเวद्यผี ซึ่งประกอบ
ด้วยอาหารประเภทเนื้อสัตว์ (เนื้อหมู เนื้อวัว เป็ด ไก่) ผลไม้เช่นมะพร้าว ถั่ว
นอกจากนี้ก็มีข้าวสุก สุกรา และขนม หลังจากนั้นประกอบพิธีเลี้ยงผี โดยเจ้าของบ้านหรือ
ผู้อาวุโสนำเครื่อง เช่นสังเวद्यวางบนตั่ง กล่าวคำอัญเชิญผีให้มากินเครื่อง เช่นสังเวद्य และจะ
สังเวยจากลมพัด หากลมพัดกิ่งไม้กิ่งซู่ซ่า ๒ - ๓ ครั้ง ถือว่ามีปู่ยามารับเครื่อง เช่นแล้ว
บางแห่งก็สังเวยจากการที่แมลงวันโคดดมอาหาร เมื่อเสร็จพิธีแล้วลูกหลานผู้มาร่วมงานจะ
นำเครื่อง เช่นสังเวद्यมารับประทานอาหารร่วมกัน ถือเป็นอันเสร็จพิธี

๒. การเลี้ยงผีนาม หรือการพอนผี เป็นการประกอบพิธีเพื่ออัญเชิญดวงวิญญาณ
ของบรรพบุรุษในตระกูลมาประทับทรงลูกหลานของตน และรับเครื่อง เช่นสังเวद्यที่ลูกหลาน
จัดเลี้ยง ขณะที่มีการเซาทรงก็จะมีการพอนรายว่า ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเลี้ยง
ผีปู่ย่า สำหรับการพอนผีในจังหวัดลำปาง มี ๒ ประเภทคือ

๒.๑ การพอนผีปู่ย่าประจำตระกูล ได้แก่การพอนผีมด การพอนผีเม็ง และการ
พอนผีมดซอนเม็ง ซึ่งรายละเอียดของการพอนผีแต่ละประเภทจะกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่ง

๒.๒ การพอนผีเจ้านาย ผีอารักษ์ หรือผีประทับทรง ผีดังกล่าวมิใช่ผีบรรพบุรุษ
แต่เป็นผีเทพ หรืออารักษ์ที่รักษาบ้านเมือง มีประวัติความเป็นมาที่กล้าหาญ เคยเป็นนักรบ
เช่น เจ้าพ่อประตูนา เจ้าพ่อหลักเมือง ประเพณีการพอนผีดังกล่าวนี้เพ็งจะมีมาไม่นานนี้เอง
เป็นการแตกสาขาจากกลุ่มผู้ที่นับถือผีมด เป็นการจัดขึ้นเพื่อเลี้ยงผีเจ้านายโดยเฉพาะ ซึ่งแต่
เดิมนั้นหากลูกหลานในตระกูลผีมดจะประกอบพิธีกรรมพอนผี จะมีการอัญเชิญผีเจ้านายอารักษ์
ต่างๆมาร่วมพอน รุกยว่า ร่วมกินเครื่อง เช่นสังเวद्यด้วย

ช่วงระยะเวลาที่จะประกอบพิธีกรรมพ่อนั้น แต่ละตระกูลจะเป็นผู้กำหนด ส่วนส่วนมากนิยมจัดในช่วงเดือน มีนาคม - พฤษภาคม โดยจะจัดในโอกาสต่างๆกันออกไปเช่น

๑. การประกอบพิธีกรรมพ่อนี้ตามประเพณี ซึ่งลูกหลานในตระกูลจะกำหนดและถือปฏิบัติเป็นประจำเมื่อถึงวัน เดือน ปี ที่กำหนด เช่น ทุกปี ทุกสองปี หรือสามปีก็ครั้ง ส่วนมากนิยมจัดในเดือน ๖ เหนือ (มีนาคม) ขึ้นหรือแรมก็ได้ แต่ถ้าเป็นวันพระ หรือระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาจะไม่นิยมจัด สำหรับในบางตระกูลก็ไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้แน่นอน เห็นว่าสะดวกเมื่อใดก็จัดทำเมื่อนั้น

๒. การประกอบพิธีกรรมพ่อนี้เพื่อเป็นการแก้บน มักจะประกอบพิธีกรรมเมื่อได้บนบานเรื่องต่างๆไปแล้วประสบผลสำเร็จ หรือได้รับความสำเร็จจากการเสี่ยงโชค หรือหายจากการเจ็บป่วย หรือมีฐานะร่ำรวยขึ้น ก็จะประกอบพิธีกรรมพ่อนี้ขึ้นเพื่อแก้บน

สำหรับประวัติความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรมพ่อนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพม่า ทั้งนี้จากคำบอกเล่าของผู้ประกอบพิธีกรรมพ่อนี้ และจากเอกสารซึ่งพินิจ ชิงชัย (๒๕๓๑) ได้กล่าวว่า จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าเอาไว้ว่า สมัยที่พม่าปกครองเมืองเมืองเชียงใหม่ นั้น ได้มีพวกเงี้ยวชาลายนำผีมาขาย ในราคาผีละ ๒ - ๓ แถบ (สกุดเงินพม่าในสมัยนั้น) ผีที่พวกเงี้ยวนำมาขายมี

๑. ผีปู่ย่า ซื่อไว้เป็นส่วนรวมของวงศ์ตระกูล แล้วไปตั้งคูบผี (หอดผี) ไว้ในบริเวณบ้านปู่บ้าน ย่า เป็นผีปู่ย่าในวงศ์ตระกูลของปู่ของย่า เมื่อถึงปีหนึ่งๆ ลูกหลานจะต้องไปเลี้ยงผีที่บ้านปู่บ้านย่าเป็นประจำทุกปี

๒. ผีบ้านผีจอง ซื่อไว้เป็นของครอบครัว แล้วตั้งคูบผีไว้ในบริเวณบ้านของตนเอง คูบผีมีลักษณะ มีเสาสี่เสามีหลังคามุงและมีฝา และมีขันข้าวตอกดอกไม้ รูปเทียน วางไว้

๓. ผีเสื่อบ้าน หรือผีเจ้าบ้าน ชาวบ้านจะร่วมกันซื่อไว้เป็นส่วนรวม แล้วตั้งคูบผีไว้ตรงใจกลางหมู่บ้าน โดยมากมักจะเป็นบริเวณที่เว้าตั้งรกรากเป็นหมู่บ้าน หรืออาจเป็นที่ที่มีชัยภูมิดี มีคนไม่หรือมีจอมปลวก ผีเสื่อบ้านนี้เป็นส่วนรวมของคนในหมู่บ้าน พอถึงปีก็จะมีการเซ่นไหว้ โดยทุกครอบครัวในหมู่บ้านจะจัดสิ่งของ เช่น เบ็ด ไก่ หัวหมู เหล้า เอาไปเซ่นไหว้ผีเสื่อบ้านเป็นประจำทุกปี

๔. ผีกระซิบชื่อล่หม้อกินไว้ ในหม้อกินนั้นมีผ้าปิดผ้าหม้อใช้เชือกมัด อาจจะมีเอาแขวนไว้บนชื่อในท้องนอนของเจ้าของบ้าน ผีกระซิบชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้าเลี้ยงผีกระซิบให้คุ้มบ้าน จะมีความร่มเย็นเป็นสุข มีโชคลาภและสง่าราศรี แต่ถ้าเลี้ยงไม่คุ้มผีนี้จะไปอาละวาดทำให้ได้รับความเดือดร้อน

เมื่อพวกเงี้ยวนำผีเข้ามาขาย ก็ได้มีการโฆษณาชวนเชื่อ ให้นับถือผีเพื่อคุ้มครองรักษาบ้านเรือน และเพื่อความป็นสิริมงคลของครอบครัว จึงเกิดมีความเชื่อเรื่องผีและมีการสร้างหอผีไว้ในบริเวณบ้าน

นอกจากนี้ กิติ แก่นจ่าปี (๒๕๒๗) ยังได้กล่าวถึงการนับถือผีของชาวไทยในภาคเหนือว่ามีปรากฏในเรื่องเล่าพื้นบ้านว่า " เดิมคนเมือง (คนไทยภาคเหนือ) นับถือผีแค่นั้นพอพระพุทธเจ้าได้มาได้ผีออกไปจากสังคมคนเมือง ต่อมาพราหมณ์เข้ามาขายในหมู่บ้านคนเมือง ชายผ้าไม่ได้และเห็นชาวบ้านนั่งร้องไห้อยู่กลางทุ่งนา เสียใจที่ผีถูกขับไล่ออกไป พราหมณ์จึงพูดกับชาวบ้านว่า ใครอยากได้เงินโคทองให้เอาผีที่ไล่ไปมาขาย ต่อมา มีเงี้ยวเข้า (คนไทยใหญ่) หาผีมาขายในหมู่บ้าน คนละพันคำ เรขายผีไปว่า ใครจะเอาผีปู่ย่าตายายเก็บไว้ จะเอาผีเสี่ยวโค้ง (หุง) ไว้เผ่านาก็เอาไว้ ถึงสามปีก็เลี้ยงเป็น (ทาน) เที้ย คนนี้รักษา ชาวก็จะงาม คนนี้รักษาเฮือน (เรือน) ก็จะมีอยู่เย็นเป็นสุข ผีเสี่ยวบ้านเอาไว้รักษาหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ซื้อผีกันไว้ ส่วนใหญ่ซื้อผีปู่ย่า ผีเสี่ยวบ้าน ผีเสี่ยวโค้ง ผีเสี่ยวตี (ที่) จึงทำพิธีเลี้ยงผีกันเรื่อยมา "

สำหรับการพ่อนผีในเมืองลำปางนั้น เชื่อว่าเจ้าผู้ครองนครลำปางหรือเจ้าหลวงเมืองลำปาง เป็นผู้นำเอาวิธีการพ่อนผีมาเผยแพร่ เพราะแต่เดิมพิธีกรรมนี้จะกระทำในคุ้มเจ้า โดยเจ้าหลวงเมืองลำปางเป็นผู้สนับสนุนออกเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นการ เช่นสร้างดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเจ้านายต่างๆในอดีต และพิธีกรรมนี้ได้สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมพ่อนผีมค

ผีมคเป็นผีประจำตระกูล หรือผีบรรพบุรุษของชาวไทยในภาคเหนือกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของผีมค ต่างกันออกไป เช่น ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล

(๒๕๒๕) สันนิษฐานว่า มค น่าจะมีความหมายเดียวกับ มคหมอ พอมค หรือแม่มค ซึ่งหมายถึง ผู้ที่มีเวทมนต์ หรือเกี่ยวข้องกับภูติผีวิญญานต่างๆ สำหรับอนันท์ กาญจนพันธ์ และฉลากชาย รมิตานนท์ (๒๕๓๑) กล่าวว่า " มค " ในภาษาไทยเดิมมีความหมายได้ ๒ นัยคือ ต้นตระกูล กังสำนวนว่า แม่มคแม่หมอน ซึ่งแปลว่าทวด และอีกความหมายว่า ผู้รู้ กังสำนวนที่ว่า มคหมอ และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่นับถือผีมค ได้ให้ความหมายของผีมคว่า หมายถึงผีของมคที่ชอบอยู่ตามบ้านเรือน คอยรักษามันเรือนให้อยู่เป็นปกติสุข มีความอบอุ่นใจเหมือนกับบ้านเมืองที่มีผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมืองคอยปกป้องรักษาอยู่

จากการเข้าร่วมสังเวยกรรมในพิธีกรรมพบว่า กลุ่มตระกูลที่นับถือผีมค จะเช่นสังเวยผีบรรพบุรุษ หรือผีปู่ย่าของครอบครัวเลี้ยงคัก (เลี้ยงเจียบ) และประกอบพิธีพิธีกรรมพ่อนผีมค รายละเอียดของพิธีกรรมพ่อนผีมคของแต่ละตระกูลจะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ลำดับฐานะและความสำคัญของเจ้าแต่ละองค์ในตระกูลผีมคจะไม่เหมือนกัน จากการสัมภาษณ์และการเข้าร่วมสังเวยกรรมในการประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมคที่บ้านนางเกษร ชัยชนะ เมื่อวันที่ ๘ - ๙ เมษายน ๒๕๓๒ นางเกษร เล่าว่า พิธีกรรมพ่อนผีมคของตระกูลนั้นได้ทำสืบสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยมากมักจะจัดในช่วงเดือน มีนาคม - เมษายน เพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีของตระกูล โดยกำหนดจัด ๓ ปีต่อครั้ง ในบางครั้งก็จัดขึ้นเพื่อเป็นการแก้บนให้ลูกหลานในตระกูล ที่บนขอให้หายจากการเจ็บป่วย หรือเมื่อประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ การงาน การศึกษา ในกรณีที่เป็นการพ่อนเพื่อแก้บน ผู้ที่จะทำการแก้บนจะนำเงินค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรม ให้กับเจ้าผีเป็นผู้ดำเนินการ แต่ดำเนินการประกอบพิธีกรรมเพื่อสืบทอดประเพณี เจ้าผีจะเป็นผู้รวบรวมเงินจากลูกหลานเครือญาติในตระกูลผีเดียวกันตามที่ต่างๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งจำนวนเงินนั้นจะไม่กำหนดไว้แน่นอนแล้วแต่ฐานะของแต่ละคน

เมื่อกำหนดวันที่จะประกอบพิธีกรรมพ่อนผีแล้ว เจ้าผี คือนางเกษรจะเป็นผู้บอกกล่าวให้ผีปู่ย่าได้ทราบว่าจะได้ทำการประกอบพิธีกรรมพ่อนผีมค พร้อมทั้งไปบอกข่าว หรือที่เรียกว่า " ขวดยผี " เพื่อเป็นการแจ้งข่าวให้เครือญาติในตระกูลผีเดียวกัน ได้ทราบถึงกำหนดวันที่จะประกอบพิธีกรรมพ่อนผี และเป็นการเชิญผีในตระกูลอื่นให้มาร่วมในพิธีกรรม โดยเจ้าผีจะนำ ข้าวตอก ดอกไม้ ธูป เทียน หรืออาจนาอาหาร ผลไม้ ไปบอกกล่าวถึงวันที่จะประกอบพิธีกรรม พร้อมทั้งเชิญให้มาร่วมในพิธีกรรมด้วย ผู้ที่ได้รับการช่วยก็จะนำสิ่งของที่

ได้รับไปวางไว้บนหิ้งมีปูย่าในเรือนของคน พร้อมทั้งบอกกล่าวให้มีปูย่าไปประทับทรง ร่วม
สนุกสนานตามวัน เวลาที่จะมีการประกอบพิธีกรรมตามที่ผู้มาเชิญ

วันแรกของการประกอบพิธีกรรมพ่อนิยม เรียกว่าวันคา ตอนเช้าเวลาประมาณ
๗.๐๐ นาฬิกา พวกผู้ชายที่เป็นลูกหลานเครือญาติในตระกูลจะช่วยกันเตรียมสถานที่สำหรับ
ประกอบพิธีกรรม และทำการสร้าง " ผาม " (ประรำพิธี) ผามของนิยมจะสร้างด้วย
ไม้ไผ่ หลังคามุงจาก พื้นปูด้วยเสื่อราแพน สร้างไว้ในบริเวณลานบ้าน ลักษณะเด่นที่เป็น
เอกลักษณ์ของผามนิยมคือ ส่วนของหลังคาผามจะราบเป็นแนวเดียวกัน เรียกว่า ผามเปียง
ภายในผามมีหิ้งสำหรับวางเครื่อง เช่นสังเวย สูงจากพื้นประมาณ ๑.๕ - ๒ เมตรถัดลงมา
จะมีราวสำหรับพาดผ้าของผีแต่ละองค์ ที่จะสวมใส่ทับชุดเดิมในขณะประทับทรง หลังจาก
สร้างผามเสร็จก็จะรับประทานอาหาร เข้าวางกัน หลังจากนั้นก็จะช่วยกันเตรียมเครื่อง เช่น
สังเวยและอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในพิธีกรรม เช่นอุปกรณ์การละเล่นของผี ชันคังต่างๆซึ่งประกอบ
ด้วย

๑. ชันเจ้าพ่อ จำนวน ๑๒ ใบ ใส่เครื่อง ๑๒ ซึ่งหมายถึง หมาก พลุ รูป เทียน
อย่างละ ๑๒ ชัน ชันเจ้าพ่อทั้ง ๑๒ ใบเป็นชันของ

๑.๑ เจ้าพ่อคนหลวง (หัวหน้าใหญ่)

๑.๒ เจ้าพญาโฮ

๑.๓ เจ้าพญาผาเบี้ย

๑.๔ เจ้าผนแสหน่า

๑.๕ เจ้าม่าวใหญ่

๑.๖ เจ้าสาว

๑.๗ เจ้าฟ้า

๑.๘ เจ้าแสนหมอน

๑.๙ เจ้าอารักษ์

๑.๑๐ เจ้าหมอนแสน

๑.๑๑ เจ้าสร้อยฟ้าลาวัลย์

๑.๑๒ เจ้าอนแอน

๒. ชั้นคั้งหลวง ๑ ใบ ใส่เครื่อง ๔ หมายถึงมี หมาก พลุ รูป เทียน อย่างละ ๔ ชั้น มะพร้าว กลวย เทียนหนัก ๑ บาท ๑ คู่ เทียนหนัก ๑ เฟื้อง ๑ คู่ ฉ่าแดง ฉ่าขาว และเบ็ย

๓. ชั้นโคงฟ้า ๑ ใบ ภายในชั้นใส่ เนื้อหมูสามชั้นครึ่งกิโลกรัม มะพร้าว ๑ ลูก เครื่อง ๔ ซึ่งหมายถึง หมาก พลุ รูป เทียน อย่างละ ๔ ชั้น ข้าวสาร ๑ ถ้วย

เสร็จแล้วนำชั้นต่างๆกึ่งกล่าวขึ้นวางบนตั้งเครื่องเช่นสังเวย โดยปลายทั้งสองข้างของหิ้งผูกไว้ควยหมากรอยยาว ๑๒ โหล และข้าวคั่วหอยควยใบคองเป็นรูปกรวยแหลม สำหรับอุปกรณ์การละเล่นต่างๆของผี ก็จัดวางไว้ให้ถูกต้องถูกทาง เสร็จแล้วเวลาประมาณ ๑๒.๐๐ นาฬิกาจะรับประทานอาหารร่วมกัน

ตอนบายเวลาประมาณ ๑๓.๓๐ นาฬิกาวงดนตรีที่ว่าจ้างมาบรรเลงในพิธี ซึ่งส่วนมากจะเป็นวงปี่พาทย์พื้นเมือง หรือที่เรียกว่า " กลองดีดตั้ง " (วงดนตรีนี้ประกอบควย กลองสองหน้าขนาดกลาง ๑ ใบ กลองซัดจังหวะ ๑ ใบ ระนาด ๑ ใบ ของวง ๑ ใบ ปี่แน น้อย ใหญ่ อย่างละ ๑ ใบ ฉิ่ง ฉาบ ๑ ชุด) ดนตรีจะเริ่มบรรเลงเพลง โดยหัวหน้าวงดนตรียกชันกลองขึ้นไหว้ครู เรียกว่า " ขึ้นชันกลอง " เสร็จแล้วเอาเหล่าเทราคัทหน้ากลอง เชื่อว่าเพื่อให้ผีกลองกินเวลาที่จะได้มีเสียงดัง จากนั้นจะเริ่มพิธี " บัดไก่ " โดยเกจีจะยกชันคั้งขึ้นเพื่อเชิญผีเจ้าคนหลวง และเจ้าระคัมรองลงไปอีก ๔ องค์ คือเจ้าพญาไฮ เจ้าพญาเบ็ย เจ้าฝนแสนห่า และเจ้าสร้อยฟ้าลาวลัย ประทับทรง สักครู่ร่างทรงของเจ้าพอดต่างๆที่เกจีเชิญเข้าประทับทรงจะพุดหน้าลงกับพื้น เกจิจะนำขันน้ำมินส้มป่อยจากบนตั้งเครื่องเช่นสังเวย มาพรมที่ศีรษะของร่างทรงจากนั้นร่างทรงก็จะลุกขึ้นไปพอนร่ายรำในผาม ที่นั่งพามก็จะแดงตัวให้กับร่างทรงของผีแต่ละองค์ควยเสื่อผ้าที่จักเตรียมไว้ โดยแดงทับชุดเกิมที่สวมใส่อยู่ หลังจากนั้นร่างทรงของเจ้าพอดคนหลวงที่เชื่อว่าเป็นผีปู่ย่าของตระกูล จะใช้หอกที่เตรียมไว้ทำท่าเหมือนกับจะทิ่มแทงไก่ ๒ ตัวที่ขังไว้ในชะลอม ถือเป็นพิธีกรรมมัดเป่า มัดเคราะห์หลังอัปมงคลทั้งหลาย และเพื่อให้พิธีกรรมดำเนินไปควยดี ลูกหลานเครือญาติในตระกูลเข้ามาในผามเพื่อเคารพกราบไหว้เจ้าพอดคนหลวง เจ้าพอดจะผูกข้อมือให้ลูกหลานพร้อมทั้งให้พรให้ลูกหลานมีความสุข ความเจริญก้าวหน้า สามารถพ้นฝ่าอุปสรรคต่างๆได้สมความตั้งใจ

มีต่างๆจะเข้าประทับทรงและพ่อนรายรำไปเรื่อยๆ จนถึงเวลาประมาณ ๑๖.๐๐ นาฬิกา ก็จะเริ่มทยอยออกจากร่างทรง โดยล้มตัวลงนอนบนเสื่อและหุบหน้าลงบนหมอนที่จักไว้ บนหอนี้ เป็นอันจบพิธีกรรมพ่อนผีในครั้งแรก

วันที่สอง วันนี้เป็นวันพ่อนจริง พิธีจะเริ่มเวลาประมาณ ๘.๓๐ นาฬิกา โดยเกาผีจะนำเครื่องเช่นสังเวียงประกอบควย หัวหมูคิบ ๑ หัวพร้อมซาหัง ๔ สมมุติว่าเป็นหมูทั้งตัว ไก่ ๔ ตัว ลาบ แกงอ่อม หมูบั้ง คับบั้ง ยาไล่ ไล่ฮั่ว (อาหารพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวไทยภาคเหนือ) ขนม ซึ่งโคแก่ขาวคัมมิก ขนมคัมแดง ขนมคัมขาว สุรา และมะพร้าว นำเครื่องเช่นทั้งหมดไปวางไว้ที่หอนี้และกล่าวอัญเชิญผีปู่ย่าโทมารับเครื่องเช่นสังเวียงพร้อมทั้งร่วมสนุกสนานในพิธีกรรมพ่อนผีที่ได้จักใหม่ขึ้น เวลาประมาณ ๘.๐๐ นาฬิกา เครื่องอัญเชิญลูกหลานที่อยู่ในตระกูลผีเดียวกันจะมาชุมนุมกันที่ผาม เกาผีจะจุดธูป ๓ ดอกบอกกล่าวแม่พระธรณีประคูปานว่า จะมีพิธีกรรมพ่อนผีจึงขออนุญาตให้ผีอื่นๆที่ได้เชิญมาได้เข้ามาร่วมในพิธีควย เสร็จแล้วเกาผีจะยกชั้นคั้งที่เตรียมไว้ให้อัญเชิญผีปู่ย่า (เจ้าคนหลวง) ให้เข้าประทับทรงในร่างทรง (ผีจะเข้าประทับทรงเฉพาะคนในตระกูลเท่านั้น) ร่างทรงจะมีอาการเปลี่ยนไป และจะวิ่งเข้าไปในผาม ที่นั่งผามจะนำผ้าโสร่ง เสื่อผ้าโพกศีรษะ ที่เตรียมไว้สำหรับเจ้าคนหลวงสวมทับชุดเดิมของร่างทรง เมื่อเจ้าคนหลวงเข้าประทับทรงแล้วจะหักท่ายลูกหลานที่เข้ามาร่วมพิธี โดยใช้สรรพนามเรียกลูกหลานว่า "เหลนน้อย" ช่วงนี้ลูกหลานที่เจ็บป่วยก็จะขอให้ผีปู่ย่าบิดเป่ารักษาให้ ผีปู่ย่าจะทำการเสกเป่าคาถาลงบนศีรษะของผู้ป่วย ลูกหลานบางคนก็ขอให้ผีปู่ย่าทำนายทายทักถึงโชคเคราะห์ต่างๆ ช่วงนี้คนตรีจะหยุดบรรเลง ต่อจากนั้นเจ้าพ่อเจ้าแม่องค์อื่นๆก็จะทยอยเข้าประทับร่างทรงของตน รวมทั้งผีที่ได้รับการช่วยมาก็จะร่วมเข้าพ่อนควย เช่น เจ้าพ่อนหมอกมุงเมือง เจ้าพ่อนขอมือเหล็ก ฯลฯ เจ้าพ่อต่างๆจะร่วมกันพ่อนรำควยความสนุกสนาน บางองค์ก็จะพ่อนคาบกับกำดั่ง จนถึงเวลาประมาณ ๑๒.๐๐ นาฬิกา ก็จะมีการเลี้ยงอาหารผี โดยลูกหลานของผีก็จะนำสำรับกับข้าวเป็นชุกๆจัดเป็นโตก ประกอบควย ลาบ เนื้อย่าง ไล่ฮั่ว ไก่ แกงอ่อม(อาหารพื้นเมือง) เหล้า หมาก หลู บุหรี่ ขนม ข้าวคัมมิก ประมาณ ๓๐ ชุดเท่าจำนวนผีในร่างคนทรงทั้งหลาย ไปวางไว้แล้วแล้วเชิญผีทั้งหมดมาร่วมรับประทานอาหารผี ในร่างทรงนำโดยผีปู่ย่าจะถือคาบที่มีเทียนไขจุดไฟปักคิกอยู่ที่ปลายคาบ เดินวนตามจังหวะของคนตรีไปรอบๆโตกอาหาร พร้อมทั้งเอาปลายคาบชี้ไปที่สำรับอาหาร ๒ - ๓ รอบ

โดยคนครึ่งย้งบรรเลงอยู่ตลอดเวลา เป็นสัญญาณแจ้งแสดงว่าถึงกินอาหาร หลังจากรับประทาน
อาหารเสร็จแล้ว ด้ก็จะออกจากร่างทรงหยุดพักกลางวัน เพื่อให้ลูกหลานเครือญาติและแขก
ที่มาร่วมงานได้รับประทานอาหาร

พิธีกรรมจะเริ่มขึ้นอีกครั้งในเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ นาฬิกา โดยจะมีการพ้อน
ผีต่ออย่างสนุกสนานยิ่งขึ้น เหล่าผีก็จะแสดงแสดงฤทธิ์อาละวาดต่างๆ บางคนก็จะกระโดด
โลกเตนลอยหนาลอยตา บางก็ร้องเพลงพื้นเมืองพื้นบ้าน ได้แก่ จ้อย ค่าวขอ สลับกับการ
ละเล่นต่างๆที่ถือปฏิบัติสืบต่อมาดังนี้

พิธีโตงฟ้า พิธีกรรมนี้คนทรงในร่างของเจ้าพ่อพญาเบ๊ยะจะเป็นผู้ทำพิธี โดย
เจ้าพ่อพญาเบ๊ยะจะนุ่งโจรง มีผ้าโพกศีรษะ สวมเครื่องประดับที่ทำด้วยเบ๊ยะร้อยสลับกับใบพลู
ถือกระบอกไม้ไผ่บรรจุน้ำทอนหนึ่ง ห่มปากกระบอกด้วยกระดาษรัดด้วยหนังยาง พ้อนกวัก
แกว่งไปมาตามจังหวะเพลง ครั้นเมื่อได้จังหวะจะใช้นิ้วมือจับกระดาษที่ปิดห่มปากกระบอก
ให้เป็นรู พร้อมทั้งสลักกระบอกน้ำให้กระเซ็นไปโดนคนที่รุ่มล้อมอยู่รอบบริเวณยาม ในขณะที่
เดียวกัน กำลังจะเดินตามเจ้าพ่อพญาเบ๊ยะ คนหนึ่งซึ่งอยู่ที่ทำด้วยไข่มปอกเปลือกกรวยด้วย
คอก อีกคนหนึ่ง เป่าปี่แน่ที่ทำด้วยกล้วย การทำพิธีนี้เป็นความเชื่อว่า จะทำให้เกิดความ
ร่มเย็นอุดมสมบูรณ์ เช่นตลกถูกคองตามฤดูกาล พร้อมทั้งจะทำโรนาให้ไคผล คนที่ได้รับน้ำใน
พิธีจะโชคคิไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบ๊ยะเบ๊ยะ

พิธีปักคอกปักคอกคอกคอก กำลังจะแจกทางมะพร้าวที่มัดไว้เป็นกำๆให้ผีทั้งหลาย
ที่กำลังร่ายรำอยู่ในผาม แล้วเอาข้าวสารโปรยเข้าไปในผามพร้อมทั้งตะโกนว่า "คอกคอก
มาแล้ว" ผีทั้งหลายก็จะเอาผ้าที่คล้องคอกอยู่คลุมศีรษะ พร้อมทั้งตีข้าวแดง ข้าวแต่นที่เขาน
ไว้ในผามให้แตกกระจาย และยังลูกคอกไปยังนทที่เขานไว้ในผาม โดยมีกำลังคอยคอกคอก
เก็บนทที่ผียิงตกใส่ลงในอุ้งยามที่สะพายมาด้วยจนหมด

พิธียิงกระรอกกระแต กำลังจะนำรูปปั้นหรือรูปแกะสลักเป็นกระรอกกระแต
มาถือพ้อนไปมาเพื่อหลอกล่อให้ผีไข้ลูกคอกยิง บางครั้งเมื่อผียิงไม่ได้ ก็จะใช้คอกคอกคอกคอก
ด้วยการกรอกสุราให้มันเมา เพื่อที่จะให้ยิงถูกกระรอกกระแต พิธีนี้เชื่อว่าเป็นการปัก
รั้งความเหล่านี้อยู่และศักรูให้หมกคอกคอก ทำให้ชาวในนาอุดมสมบูรณ์

พิธีคล้องช้างคล้องม้า ก่าลิงจะถือไม้แกะสลักเป็นรูปช้าง รูปม้า มาหลอกล่อให้ผีคล้อง ผีจะไขเชือกหรือผูกคล้องคอของคนไล่คล้องช้างคล้องม้าจากมือของก่าลิง ถ้าคล้องไคผีก็จะพากันแย่งจากมือของก่าลิง ก่าลิงก็จะแก่งโยนหุ่นให้ก่าลิงคนอื่นหลอกล่อ แต่ถาผีแย่งไค ก่าลิงก็จะรวมพ้องกับผี

การชนไล่ เป็นการละเล่นของผี จำลองเหมือนตีไก่จริงๆ ไก่ที่ไขก็ไม่ใช่ไก่จริง แต่จะไขผ้ามัดเป็นปมฝ่ายละตัว กองเชียร์แต่ละฝ่ายจะเชียร์กันอย่างสนุกสนาน ผู้ที่ถือผ้ามัดจะทำท่าจิก พากัน พร้อมทั้งพยายามคว่ำฝ่ามือของฝ่ายตรงกันข้ามให้ได้ ถ้าคว่ำได้ก็ถือว่าเป็นผู้ชนะ

การทำไร่ทำสวน เป็นการละเล่นที่แสดงว่า ผีเดินทาง เข้าป่าทำสวน โดยก่าลิงเป็นลูกน้องถือจอบขุดดิน ผีจะทำการหว่านเมล็ดพืชพันธุ์ ผีคนอื่นก็จะถือคานหรือปิ่นคอยคุ้มกัน และจะมีคนแค้นตัวเป็นเสือโดยไขผาหลายเสื่อคลุม เอาเขมาทาหน้าและทำเสียงร้องให้เหมือนเสือ ออกไล่รังควานพวกที่ทำไร่ทำสวน เหล่าผีก็รวมกันออกไล่เสือ เมื่อยิงเสือไคก็รวมกันแสดงความยินดี

การทอดแห บริเวณที่จะไขประกอบพิธีคือลานบ้าน ผีจะให้ก่าลิง เป็นผู้ทอดแห ส่วนผู้ช่วยก่าลิงจะเป็นผู้โยนกระดามรูปปลาและใบคองห่อข้าวต้มมัดที่มียาง เหนียวติดอยู่ลงไปในนลาน สมมุติว่าเป็นปลิง เมื่อผีเห็นปลาก็จะไขให้ก่าลิงทอดแหลงไป เมื่อได้ปลาผีก็จะเป็นผู้จับปลาขึ้นมา บางครั้งเจอปลิงก็จะทิ้งปลาวิ่งหนีขึ้นบก มีการหลอกล่อกันเป็นที่สนุกสนาน ทอดแหจนกระทั่งไคปลาจนหมด

การพ้องคาน ถือว่าเป็นการประลองก่าลิงระหว่างผีด้วยกัน วิธีการคือ ผีจะจับคู่กันเป็นคู่ๆ ว่าจะว่าวขันเชิงการพ้องคาน ซึ่งส่วนมากจะเป็นผีระดับหัวหน้า ในบางครั้งก็จะทีมแข่งกันอย่างจริงจัง เพื่อทดสอบความขลัง ความอยู่ยงคงกะพันของเจ้าพ่อคางๆที่มาร่วมงาน

การถ่อเรือถ่อแพ เป็นการละเล่นซุกซุกท้ายที่บรรดาผีจะอำลาค้อกัน วิธีการเล่นคือ ไขหุ่นเรือขนาดพอเหมาะมือ ทำด้วยไม้ จำนวน ๑ ลำ แพ ๑ ลำ ผีทั้งหลายทำท่าถือพายและไม้ค้ำถ่อจำลอง ซึ่งมีขนาดเล็กๆทำท่าพายเรือถ่อแพ โดยเริ่มจากลานบ้านเข้าสู่ผาม ซึ่งผีจะต้องไขความพยายามอย่างมากในการประคองระคองเรือแพให้ไปให้ถึงที่หมายให้ได้

โดยกำลังจะเป็นผู้ชี้แนะ บอกอุปสรรคและสิ่งต่างๆที่กีดขวางทางอยู่ และแจกสุราให้แก่
ผีในขณะที่พายเรือ ถ่อแพควย และในระหว่างทางที่พายเรือ ถ่อแพ ก็จะมีการ เล่นสาคน้ำ
กันอย่างสนุกสนาน การละเล่นชุดนี้เป็นการเล่นแสดงถึงการออกไปค้าขายแล้วนำเงินทอง
กลับบ้าน

หลังจากการละเล่นจบลง เวลาประมาณ ๑๗.๐๐ นาฬิกาผีทั้งหลายจะพอน
รายงานว่าลากันอีกครั้ง พร้อมทั้งทุกคนให้สัญญากันว่า จะกลับมาพบกันใหม่เมื่อถึง เวลา
พอนผีในครั้งต่อไป หลังจากนั้นผีต่างๆเริ่มทยอยออกจากร่างทรง โดยจะไปพบบ้านลงบน
หมอนบนหอนผี เมื่อร่างทรงรู้สึกตัวก็จะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยลูบหน้าและศีรษะ พร้อมกับแสดง
อาการอ่อนเพลีย ภายในยามพิศวง เหลือแต่ร่างทรงของผีปู้ย่าซึ่งจะให้พรแก่ลูกหลานให้
อยู่ดีมีสุขอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นที่นั่งยามจะดับเทียนที่ชันเทียนหลวง แล้วยกชันเทียนให้ผีปู้ย่า
มอบให้กับเจ้าภาพที่ประกอบพิธีกรรม แล้วยกชันตั้งบนหิ้งเครื่อง เช่นสังเวทย์ให้ผีปู้ย่ามอบให้
กับร่างทรงของผีต่างๆที่เชิญมาร่วมในพิธี พร้อมทั้งมอบหอมเครื่องแต่งตัวให้ลูกหลานนำ
ไปเก็บรักษาไว้ เสร็จแล้วผีปู้ย่าจะพรมน้ำส้มป่อยไปรอบๆยามพร้อมทั้งอวยชัยให้พรแก่
ลูกหลาน สักครู่ผีปู้ย่าก็จะออกจากร่างทรงโดยวิธีเดียวกับผีอื่นๆ คนตรีหยุดบรรเลง เป็นอัน
จบพิธีกรรมพอนผีมค ลูกหลานเครือญาติผู้ชายช่วยกันรื้อยาม แบ่งเครื่อง เช่นสังเวทย์นำกลับ
ไปบ้านของตน

พิธีกรรมพอนผี เมี้ง

เมี้ง หมายถึงมอญ สันนิษฐานว่าพิธีกรรมนี้เป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากชาว
มอญ โดยสังเกตุได้จากเครื่องแต่งกายเมื่อผีเข้าประทับทรง จะเป็นเครื่องแต่งตัวของ
พวกมอญโบราณ ซึ่งพวกมอญนี้คนไทยในภาคเหนือเรียกว่า เมี้ง

จากการบอกเล่าและการเข้าร่วมสังเกตุการณ์ในพิธีกรรมพอนผี เมี้งที่บ้าน
พ่อนานบุญศรี วรณศรี เกาผี เมี้งตระกูลหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๑ - ๑๓ มีนาคม ๒๕๓๒
พ่อนานบุญศรีได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาและรายละเอียดของพิธีกรรมพอนผี เมี้งว่า
การพอนผี เมี้งนั้นสืบทอดมาจากคุ้มของเจ้าคุ้ม ที่หาแยก เชียงราย อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง (ปัจจุบันเป็นตลาดสดหาแยก เชียงราย) การพอนผีในสมัยก่อนนั้นไม่มีค่าใช้จ่าย
มากเท่าใดนัก เพราะอุปกรณ์ต่างๆไม่ต้องไปซื้อหามามากนัก เช่นไม้ไผ่ก็ไปตัดมาจากป่า

ในคานการเงินก็ได้รับเงินอุดหนุนจากเจ้าหลวงเมืองลำปาง เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในคานต่าง ๆ ให้ ต่อมาเมื่อการสืบทอดเชื้อสายของเจ้าลินสุคอง ผู้ที่เคารพนับถือดีและเคยเข้าร่วมในพิธีกรรมพ่อนผีของคุ้มก็ได้ออแบ่งผีเข้ามาอยู่ในบ้านของคน และได้เช่นสังเวคัย หมูหรือปลาแห้ง กลุ่มที่เช่นสังเวคัยหมูก็เรียกว่าเม็งหมู กลุ่มที่เช่นสังเวคัยปลาแห้งก็เรียกว่าเม็งปลาแห้ง สำหรับการพ่อนผีเม็งของตระกูลพ่อนานบุญศรีจะเช่นสังเวคัยบรรพบุรุษคัยหมู และใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรม ๓ วัน หลังจากที่กำหนดวันที่จะประกอบพิธีกรรมแล้ว พ่อนานบุญศรีซึ่งเป็นเจ้าผีจะนำดอกเม็ง รูป เทียน ไปช่วยผีอื่นๆ ที่เคยมีความสัมพันธ์ และเคารพนับถือ เชิญมาร่วมในพิธีตามวันและเวลาที่กำหนดไว้

วันแรกของการประกอบพิธีกรรม เรียกว่าวันดา จะเริ่มตั้งแต่เวลา ๖.๐๐ นาฬิกา ในวันนี้จะเป็นการจัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในการประกอบพิธีกรรม โดยพวักุชายจะช่วยกันสร้างผาม หรือประรำพิธีไว้ในบริเวณลานบ้าน โดยมีข้อตกลงว่าถ้าผามไม่เสร็จจะไม่กินข้าวเช้า ผามของผีเม็งจะสร้างคัยไม้ไผ่ หลังคาเป็นรูปจั่ว (หลังคาทรงแหลม) มุงคัยคา จะไม่ใช้ไม้เค้นโดยเด็ดขาดเพราะไม่ใช่ลักษณะของบ้านภายในผามมีตึ้งยกพื้นสูงประมาณ ๒ เมตร สำหรับวางชั้นตึ้งและเครื่องเช่นสังเวคัยต่างๆ ถัดจากตึ้งลงมาจะมีราวสำหรับพาดผ้าเพื่อให้ผีสวมใส่ เมื่อประทับทรง ตรงกลางผามมีผ้าแดงห้อยไว้สำหรับให้ลูกหลานใช้ปิดคัยห้อยโหนเพื่อเชิญผีให้ประทับทรง เรียกว่า " ผ้าจ้อง " ตรงข้อภายในผามประดับคัยผ้าสีชาว ห้อยชายลงมาตรงเสาทั้งสองของตึ้งที่วางเครื่องเช่นสังเวคัยเรียกว่า " ผ้าเวียนผาม " นอกจากนั้นยังได้มีการกำหนดการใช้พื้นที่ภายในผามไว้ดังนี้ มุมซ้ายคัยหน้าของผาม เป็นที่นั่งของผู้ที่ทำหน้าที่ประกอบอาหารภายในผาม เรียกว่า " แม่เตากรรม " บริเวณนี้จะมีเตาขนาดใหญ่ติดไฟไว้มีกะทะน้ำเดือดขนาดใหญ่ตั้งอยู่สำหรับต้มไก่ หมู และทำขนม ในเตาจะต้องมีไฟลุกแดงอยู่ตลอดเวลา และแม่เตากรรมซึ่งเป็นผู้ที่รู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและมีประสบการณ์ในการพ่อนผีมาก่อน นั่งเฝ้าที่เตานี้อยู่ตลอดเวลา ซ่างๆแม่เตากรรมจะมีส้มไก่ขึงคัยกะเอาไว้ไม่ให้ออกมาถึงความในขณะที่ทำพิธี มุมขวาคัยหลังของผามได้ตึ้งเครื่องเช่นสังเวคัย เป็นที่นั่งของ " แม่เตาเหล่า " ซึ่งจะทำหน้าที่จักเหล่า และนำมะพร้าวให้แกผีที่มาพ่อน มุมซ้ายคัยหลังของผามเป็นที่ตั้งของวงคนตรีซึ่งจะเป็นวงปี่พาทย์พื้นเมือง คัยหน้าของผามจะนำคัยหน้ามาปลุกไว้ ปักหลักหน้าบุญลิตคัยคัยฝ่ายจำนวน ๒ รอบ ภายในจิกวางหมอน้ำมันส้มป่อย กระจวยคัยน้ำ และ

เครื่อง เช่นสังเวย คันหว่านถือเป็นที่พักหรือสิ่งประดิษฐ์ของผีทั้งหลายก่อนจะเข้ามาพิธี
รวมทั้งใช้เป็นที่ประกอบพิธีรักษาลูกหลานที่เจ็บป่วยด้วย (ภูภาพประกอบในภาคผนวก)

หลังจากสร้างผามเสร็จ เก้าอี้ ที่นั่งผาม ผู้แค้นคือนายอิทธิพร วรรณศรี และ
ผู้เช่าผู้แค้นในตระกูล จะทำพิธีเชิญผีปู่ย่าที่หอผีซึ่งประกอบด้วยผีปู่ย่าที่สำคัญคือ เจ้าศึกและ
เจ้าเสือ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเชื้อสายเจ้านายเดิมมารับเครื่อง เช่นสังเวย ซึ่งประกอบด้วย
ลาบ แกงอ่อม หมูบึง ยำไส้ มะพร้าว และเหล้า ทรงบริเวณคานหว่านหอผี และเชิญผี
หมู่เจ๊กซึ่งเป็นบริวารส่วนหนึ่งของผีปู่ย่ามารับเครื่อง เช่นสังเวย ที่ตั้งอยู่คานตะวันออกของหอ
พอนานบุญศรีกล่าวคำเชิญให้ผีปู่ย่ามารับเครื่อง เช่นสังเวย และร่วมในพิธีกรรมพอนผี รวม
ทั้งกล่าวขอโทษผีปู่ย่าที่ลูกหลานในตระกูลได้ทำในสิ่งที่ไม่ดีลงไป รวมทั้งบอกถึงสาเหตุของ
การเลี้ยงผีปู่ย่าและการประกอบพิธีกรรมพอนผี พร้อมทั้งขอให้ผีปู่ย่าคุ้มครองลูกหลานใน
ตระกูลให้อยู่ดีมีสุข ขอให้เกิดความสวัสดีมีชัยในการประกอบพิธีกรรมพอนผีในครั้งนี้ เสร็จ
แล้วรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากนั้นผู้ที่มาร่วมในพิธีจะช่วยกันจัดเตรียมข้าวของที่จะ
ใช้ในพิธีกรรม เช่นการทำเทียนหลวง การจักชันคั้ง การทำจ้องแหล่งไว้ใช้แทนรูป และ
การประกอบอาหาร จนถึงเวลาประมาณ ๑๔.๐๐ นาฬิกาก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

วันที่สอง วันจริงจะเริ่มพิธีในเวลาประมาณ ๔.๐๐ นาฬิกา เมื่อวงดนตรีที่
เจ้าภาพจ้างมาบรรเลงเดินทางมาถึง ที่นั่งผามซึ่งไค้แกแม่ด้ส พรศิริ จะหยิบผ้าปก
(ห่อผ้าสีแดงภายในบรรจุ ดอกเกี้ยวข้าวเมียง หมาก เมียง บุหรี่ ข้าวตอก) จากบนหิ้ง
ในผามเดินมาเชิญวงดนตรีเข้ามา แล้วนำผ้าปกไปวางไว้บนหิ้งเครื่อง เช่นสังเวยคาน
เคิม เมื่อวงดนตรีจักวางเครื่องดนตรีเรียบร้อยแล้ว หัวหน้าวงดนตรีจะยกชันกลองที่เจ้าภาพ
จักเตรียมไว้ขึ้นไหว้ครู จากนั้นก็รับประทานอาหารเข้าด้วยกัน เวลาประมาณ ๘.๐๐ นาฬิกา
ดนตรีเริ่มบรรเลงเพลง เก้าห้า หรือคันทว่า ที่นั่งผามยกชันเชิญผีปู่ย่ามาที่คานเก้าห้า ที่ปลูกไว้
หน้าผาม จุกเทียนและเอากระทงขนมวางไว้ที่คานเก้าห้า กล่าวเชิญผีมาชาวใหม่เข้าทรงใน
ร่างทรงของสายตระกูล และกล่าวขอให้น้ำความร่มเย็นมาสู่ลูกหลานในตระกูลด้วย จากนั้น
ที่นั่งผามเค็กโยเก้าห้าหนึ่งกำมือ เก้าอี้เค็ก ๓ กำมือ เสร็จแล้วเก้าย้นำโยเก้าห้าทั้งหมด
มาเสียบไว้ที่มุมหลังคานมทั้งสี่ทิศ ที่นั่งผามนำชันเชิญผีปู่ย่ากลับมาวางไว้บนหิ้งในผาม ต่อมา
ลูกหลานทั้งชายและหญิงช่วยกันแห่คันทว่าเข้าผาม โดยเชื่อว่าคันทว่านี้เป็นสัญลักษณ์ของการ
สืบทอดและแพร่พันธุ์ของตระกูลผี เช่นเดียวกับการแตกพันธุ์แตกหน่อออกกอกของคันทว่า

กำลังนำคนกล้วยมาวางพาดกับราวพาดผ้าของร่างทรง แล้วเอาคาบเล่มหนึ่งมาลับคิกไว้ที่
 คนกล้วย นำกระตังยวมวางไว้บนคนกล้วย พร้อมจุกเทียนสองเล่มคิกที่ปลายคาบและคัมคาบ
 ทำพิธีเลี้ยงผีหัวกล้วย โดยลูกหลานนั่งรอมๆ หัวกล้วยช่วยกันล้างหัวกล้วยด้วยน้ำมันส้มป่อย
 กำลังนำคาบอีกเล่มหนึ่งมาพันคนกล้วยแต่ไม่ให้ขาด ๓ ครั้ง จากนั้นจึงพันหัวกล้วยให้ขาดเป็น
 ๒ ทอน ทอนหนึ่งนำไปให้แม่เตากรรมทำอาหาร อีกทอนหนึ่งเก็บไว้เล่นซ่อนหัวกล้วยในคอน
 บาย จากนั้นเป็นการเข้าทรงของผีผู้ชาย โดยที่นิ่งผามจะแต่งตัวให้ผีผู้ชายด้วยผาดูง
 เสื้อ และผาดลุมผมสีขาว แล้วนำผีผู้ชายมาที่คนเกาหาทำพิธีร่อนน้ำคำหัว โดยเอาน้ำมันส้ม
 ส้มป่อยราดที่มือ เท้าของผีผู้ชาย ผีผู้ชายแจกค้ายมมือให้กับลูกหลานในตระกูล เพื่อแสดง
 ว่าเป็นผีเดียวกัน เสร็จแล้วที่นิ่งผามนำผาดูปมาให้ผีผู้ชายคอนคาบเข้าไปในผาม ผีผู้ชาย
 จะทำห่อผาดูปปักกลางผาม ที่นิ่งผามเก็บห่อผาดูปขึ้นไปวางไว้บนหิ้งเครื่อง เช่นสังเว
 จากนั้นผีผู้ชายทำพิธีไหว้พระธาตุตะโก้งที่เมืองหงสาวดี โดยการจุกไม้จ้องแหล่งถวาย
 อาหาร แล้วพอนไปรอมๆ ผามสักครุ เป็นเสร็จพิธี จากนั้นก็จะเชิญผีต่างๆของตระกูลเข้า
 ประทับทรงโดยเริ่มจาก

ผีสองพี่น้องเข้าประทับทรง ร่างทรงของผีสองพี่น้องเอาน้ำมันส้มป่อยลูบศีรษะ
 แล้วเอาผาดูจ้องปิดตาห้อยโหนเพื่อเชิญให้เข้าประทับทรง เมื่อผีเข้าแล้วที่นิ่งผามจะแต่งตัว
 ให้ผีสองพี่น้องโดยนำโสร่งมาสวมทับชุดเดิม และคาดผาแดงไว้คออก โปกศีรษะด้วยผาแดง
 ผีสองพี่น้องรับผาดูจากที่นิ่งผามแล้วโยกผาดูไปมา เสร็จแล้วที่นิ่งผามจะนำผาไปพาดไว้
 ที่ราวพาดผ้า ถือว่าเป็นผาที่ไล่เข้าพิธีแล้ว

ผีขุนศึกลงประทับทรง โดยร่างทรงจะไปโหนที่ผาดูจ้องเชิญผีขุนศึกเข้าประทับทรง
 จากนั้นผีขุนศึกเอาน้ำมันส้มป่อยพรมศีรษะให้กับลูกหลาน พร้อมทั้งแจกน้ำมะพร้าวให้แก่ผี
 และลูกหลานคนอื่นๆด้วย เพื่อความเจริญรุ่งเรือง ผีขุนศึกเทเหล้าราคาตีเครื่องดนตรี เชื่อว่า
 คนตรีจะไ้บรรร เลงสนุกและมีเสียงดังไพเราะ จากนั้นก็จะทำพิธีฆ่าหมู ฆ่าไก่ โดยร่ายรำ
 กอนครุหนึ่งแล้วจึงไขปลายคาบจิมไปที่หมูและไก่เป็นๆที่เตรียมไว้ เพื่อแสดงว่าไล่ซาสัตว์
 เหล่านั้นแล้ว ลูกหลานจะนำหมูและไก่ไปฆ่าหั่นและ หมูจะถูกหั่นด้วยไม้ไผ่ทั้งตัวเรียกว่า
 " หมูกาบ " นำไปพาดไว้ที่หลังคาผาม ส่วนไก่เมื่อฆ่าหั่นแล้วก็จะนำไปต้มในเตากรรม
 เพื่อใช้เช่นสังเวคต่อไป จากนั้นที่นิ่งผามนำลา (อารุชนิดหนึ่ง) มาทำพิธีเลี้ยงผีลาที่คน
 เกาหา

การพอนของผีขาว ผีสาว พิธีนี้หมายถึงการแต่งงานนั่นเอง โดยร่างทรงของ ผีสาวจะแต่งตัวเสริมสวยควยการทาแป้ง หวีผม ส่องกระจก แล้วทำบุญถวายทานผ่านผ้า จอง ซึ่งถือเป็นสื่อติดต่อกับผีปู้ยา จากนั้นผีสาวจะเข้าทรงโดยการโหนผ้าจองหมุนไปมา ผีขาวคอนกล้วยควยมีคควายเข้ามาในฉาม คนตรีบรรเลงเพลงมอญซ่อนผ้า เพื่อให้ผีขาว ผีสาวเกี่ยวพาราสักัน ผีขาวพยายามคอนให้ผีสาวจนมุม โดยเอาเหล็กให้ผีสาวค้ม แล้วแอบ ล้วงเอาขนมในชั้นที่ผีสาวถือไว้ เมื่อทำสำเร็จถือว่าแต่งงานกันได้ ผีสาวจะเอาขนมป้อน ผีขาวแสดงถึงการยินยอม จากนั้นผีขาวจับมือผีสาวพอนไปรอบๆฉาม

ผีสองพี่น้องลงกินเครื่องเซ่น ผีสองพี่น้องในร่างคนทรงสองคน จะลงกินเครื่อง เซ่นสังเวยซึ่งประกอบด้วย ข้าว เหล้า ไข่ ขนม กล้วย และน้ำ หลังจากกินเสร็จก็จะ ร่ายรำไปรอบๆฉาม

ผีปู้ยาหมู่หาลงประทับทรง ของร่างทรงห้าคน ผีปู้ยาหมู่ห้าจะประกอบด้วย เจ้าคนปู้ตนเขา เจ้ากัมปะละ เจ้าแสงอาทิตย์ เจ้าแสงจันทร์ และเจ้ารุ่งตะวัน จะโหนผ้า จอง เพื่อให้ผี เข้าประทับทรงแล้วพอนร่ายรำไปรอบๆฉาม สักครู่หนึ่งเจ้ารุ่งตะวันจะทำพิธี ถอนเส้าแก้อาตรรพ เพื่อไม่ให้เกิดเหตุร้ายขึ้นในระหว่างประกอบพิธีกรรม จากนั้นก็ร่ายรำ ไปรอบๆฉาม

พิธีกรรมต่างๆเหล่านี้จะกระทำในภาคเช้า จนถึงเวลา ๑๒.๐๐ นาฬิกา กำลังจะ เชิญผีทั้งหลายพักกินเครื่องสังเวยซึ่งเรียกว่าการเลี้ยงผีฉาม โดยยกเครื่อง เซ่นต่างๆประกอบ ด้วย หัวหมูต้ม ลาบ แกงอ่อม ใส่อัว หมูบั้ง ไก่ต้ม ยาไก่ ข้าวสุก และน้ำ โดยนำอาหาร ทั้งหมดมาวางไว้กลางฉามพิธี ลูกหลานจะมาพร้อมกันในฉาม กำลังจะกล่าวคำเชิญผีลงมากิน เครื่องเซ่น พร้อมทั้งคนอาหารในหม้อให้เก็กลิ้นหอมเพื่อให้ผีกินเครื่อง เซ่นโดยการสูดดม กลิ้นไธ เมื่อเวลาผ่านไปสักครู่รอให้ผีปู้ยากินอาหารให้อิ่ม ญาติพี่น้องและผู้ร่วมงานก็จะยก อาหารไปรับประทานร่วมกัน หลังจากนั้นก็จะพักผ่อนกันทั้งผีและคน

พิธีกรรมจะเริ่มอีกครั้งหนึ่งในเวลาประมาณ ๑๘.๐๐ นาฬิกา โดยจะเป็นการพอน ร่ายรำของผีปู้ยาและผีได้รับเชิญมา สลับกับการกินเครื่อง เซ่นสังเวยและการละ เล่นต่างๆ กิ่งนี้

มีปู้ยามูเจ็คประทับทรง ร่างทรงของมีปู้ยามูเจ็ค ๗ คน เข้าทรงที่ผ้าจ่องแล้ว
พอนไปรอบๆตาม ผีที่สำคัญได้แก่ ผีเจ้าม่าน ผีเจ้าเม็ง(ผีขุนศึก) แดงตัวควยผ้าโสร่งคา
หมากรุก กระจกชายผ้าขึ้นไปพาคบ่า โปกศิรชะควยผ้าแดง ลงกินเครื่อง เช่นสังเวทย์ที่เรียก
ว่าคอกจีสอมสับนงา(มันหมูหั่นเป็นชิ้นเล็กๆเสียบไม้ๆละ ๕ ชิ้น) โดยกำลังจะนำคอก
จีสอมสับนงาไปปักไว้ที่ทอนกล้วยหน้าวงคนตรี เวลากินเครื่อง เช่นผีจะกินสับกับน้ำและเหล้า

ผีขุนศึกทำพิธีเสียบเมือง โดยผีขุนศึกโปกศิรชะควยผ้าขาวและแดง ใส่กูปละแอ
(หมวนนักรบพม่า) กินวนรอบตามไปเรื่อยๆ ลักครุหนึ่งผีขุนศึกก็ออกจากร่างทรง

มีปู้ยามูเกาลงประทับทรง มีปู้ยามูเกาจะไปประทับทรงที่ผ้าจ่อง แล้วร่ายรำ
สลับกับการตีหมอลำ นางครึ่งผีก็จะคิดลีนบนนักคนตรีหรือที่เรียกว่าช่างม่วนควยเหล่า เพื่อให้
บรรเลงเพลงให้ครึกครื้นยิ่งขึ้น เมื่อร่ายรำได้สักพักใหญ่ก็จะออกจากร่างทรงที่ผ้าจ่อง เพื่อ
เปิดโอกาสให้ผีที่ได้รับเชิญมาร่วมพ่อน้าง การพ่อนำร่ายรำจะดำเนินไปจนถึงเวลาประมาณ
๑๖.๐๐ นาฬิกา ก็จะเริ่มการละเล่นต่างๆได้แก่

การชนไก่ เป็นการละเล่นระหว่างผีกับกำลัง โดยกำลังจะถือไก่จริง มีปู้ยามูถือ
ไก่ที่ทำควยผ้ามาผูกเป็นปมเพื่อให้ดูเหมือนกับหัวไก่จริง นำมาชนกัน ลูกหลานจะส่งเสียงเชียร์
และช่วยกันโปรยข้าวสาร เข้าไปในตาม คนตรีจะบรรเลงเพลงที่เร้าใจพร้อมกับการเคาะ
จังหวะควยไม้เสียบ(ไม้ไผ่ผ่าประกบกัน) เมื่อชนไก่ไปได้สักระยะหนึ่ง ในที่สุดไก่ของมีปู้ยามู
จะเป็นฝ่ายชนะ ท้ามกลางเสียงร้องแสดงความยินดีของลูกหลาน

การล่อหัวกล้วย หัวนอกกล้วยในพิธีคอนเขาจะถูกนำมาทำเป็นก้อนกลมเล็กๆ
โดยกำลังจะเอามาถือซ่อนไว้แล้วหลอกล่อให้มีปู้ยามูชิงเอาไป เมื่อมีปู้ยามูชิงไม่ได้ก็จะเอา
เหล่าหรือบางครั้งก็เอาไก่มาแลก แต่ฝ่ายกำลังก็ไม่ยอมแลก และในที่สุดก็จะนำหัวกล้วยมา
วางแล้วให้มีปู้ยามูฟันออกเป็นสองท่อน ส่วนหนึ่งนำมาใส่ในหม้อแม่เตากรรม อีกส่วนหนึ่งนำไป
ไปไว้บนเครื่องบูชา

การ เช่นสังเวทย์ผีขุนศึก กำลังจะ เช่นสังเวทย์ผีขุนศึกควยหมุกาน ที่พาคไว้ที่
หลังคาตาม โดยกำลังจะตีคั้งเนื้อส่วนต่างๆของหมูให้ผีขุนศึกกิน ผีขุนศึกจะเอาผ้าจ่อง
ห้อยโหนตัวคานหมูที่กำลังยื่นให้ เมื่อคานได้ก็จะสะบัดหมูลงไปในกระบุงหรือตะกร้า ท้ามกลาง

เสียงเชียร์และเสียงดนตรีที่ดังเร้าใจอยู่ตลอดเวลา การแข่งขันเวทีมวยชุนศึกนี้ ก็ด้วยความเชื่อที่ว่า ฝีมือที่ลูกหลานไม่เลี้ยงดูจะเป็นผีกะโปงทำร้ายคนอื่น ดังนั้นลูกหลานจึงเลี้ยงชุนศึกเพื่อจะได้ไม่อาละวาด ออกอยากจนเป็นผีกะ

การถ่อเรือถ่อแพ เป็นการละเล่นชุกสุดท้ายของพิธีกรรม โดยลูกหลานจะช่วยกันถ่อแพ คว้าอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น ไม้เห็บ ไม้กระทุ้ง ไม้หนีบหมู แล้วเชิญขันคั้งบนหิ้งเครื่อง เช่นสังเวฆมาตั้งไว้บนแพสมมุติที่ตอขึ้น ช่วยกันลากถ่อไปมา เหมือนการถ่อเรือถ่อแพ เชื่อว่าเป็นการไปหาเงินหาทองของเหล่าผีทั้งหลายที่เมืองเมาะคะมะ มาให้ลูกหลานที่มาร่วมพิธีในการพอนผีครั้งนี้ ดังคำกล่าวในการในขณะถ่อเรือถ่อแพว่า " ไปดี ไปหา เอาเงิน เอาค่า มาอ้อ เงินเท่าหัวช้าง ค่าเท่าหัวม้า" ในขณะที่ถ่อเรือถ่อแพนั้น ก็จะมีการสาคน้ำใส่ผู้ที่ถ่อเรือถ่อแพจนเปียก

พิธีสิ้นสุดลงด้วยการที่ลูกหลานผู้ชายช่วยกันนำคนหัวไปลอยน้ำ เพื่อเป็นการขับไล่เคราะห์ ในขณะที่เดียวกันก็นำเอาก้อนอิฐก้อนหินถือเข้ามาในบ้าน เป็นสัญญาณที่ว่า ไค่น้ำโชคลากเงินทองกลับเข้าบ้าน จากนั้นก็มีการแบ่งขันคั้งให้กับผู้ที่เข้าร่วมพิธี โดยที่หนึ่งผามจะไค่ข้าวสารทั้งหมดบนหิ้งเครื่อง เช่นสังเวฆ พร้อมทั้งเหล่า หมาก พลุ และเงินจำนวน ๓๐๐ บาท ส่วนขันคั้งบนหิ้งเครื่อง เช่นสังเวฆก็แบ่งกันไประหว่างร่างทรงของเจ้าแต่ละองค์ และเจ้าภาพนำเงินใส่ของให้กับ ก่าลิ่ง แม่เตากรรม แม่เตาเหล่า ส่วนเครื่อง เช่นสังเวฆก็แบ่งกันในระหว่างญาติพี่น้อง

วันที่สาม พิธีเริ่มในเวลาประมาณ ๗.๐๐ นาฬิกา ทำพิธีเลี้ยงผีผ่าจ่องที่กลางผาม ก่าลิ่งไซกระคังคว่าแล้วให้ผ่าจ่องอยู่ตรงกลางกระคัง แล้ววางอาหารไค่แก๊ แกงหยวกกล้วย ลาบ แกงอ่อม เนื้อปิ้ง เหล้า น้ำมะพร้าว ขนม วางไว้รอบๆผ่าจ่อง กล่าวอัญเชิญให้ผีผ่าจ่องลงมารับเครื่อง เช่นสังเวฆ แล้วนำอาหารอีกชุดหนึ่งเหมือนกับที่เลี้ยงผีผ่าจ่องไปเลี้ยงผีปุ่ย่าที่หอดผี เกาผีกล่าวอัญเชิญให้ผีปุ่ย่ามารับเครื่อง เช่นสังเวฆ บอกกล่าวให้ผีปุ่ย่าทราบว่า พิธีกรรมพอนผีเสร็จสิ้นลงแล้วผีปุ่ย่าไค่สนุกสนานรื่นเริง ก็ขอให้ผีปุ่ย่าไค่คุมครองปกป้องลูกหลานในตระกูลอยู่ดีมีสุขท่ามาค่าขึ้น คราวหน้าเมื่อมีโอกาสก็จะทำพิธีเลี้ยงผีปุ่ย่าและประกอบพิธีกรรมพอนผีอีก จากนั้นเกาผี ลูกหลาน ก่าลิ่ง ที่นั่งผามรับประทานอาหาร เช้าร่วมกันเสร็จแล้วปลคผ่าจ่องลงและรื้อผาม เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมพอนผี เมีง

พิธีกรรมพ่อน้มนกขอนแก่น

น้มนกขอนแก่น หมายถึงน้มนกที่เกิดจากการที่บรรพบุรุษที่นับถือน้มนก และน้มนกมา
แข่งงานกัน แต่ละคนก็ยังไม่ถึงการเข้าร่วมในพิธีกรรมของตระกูลตน จึงเกิดเป็นการพ่อนที่
ผสมผสานกันทั้งของน้มนกและน้มนก

จากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประกอบพิธีกรรมพ่อน้มนกขอนแก่นที่บ้าน
นางน้อย ชัยเรศ เมื่อวันที่ ๖ - ๗ พฤษภาคม ๒๕๓๒ และจากการบอกเล่าของคุณครูปรีชา
ชัยมงคล ผู้ที่นับถือน้มนกเดียวกันกับนางน้อย ชัยเรศ ได้เล่าถึงรายละเอียดของพิธีกรรมว่า
เมื่อกำหนดวันที่จะประกอบพิธีกรรมแล้ว เจ้าภาพ ซึ่งในครั้งนี้นี้คือ นางน้อย ชัยเรศ จะนำ
คอกน้มนก รูป เทียน ไปช่วยผู้ที่รู้จักมักคุ้นมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพื่อเชิญมาร่วมในพิธีตาม
วันและเวลาดังกล่าว สำหรับการพ่อนน้มนกครั้งนี้นางน้อยขอเป็นเจ้าภาพในการจัด จึงได้จัดพิธี
ขึ้นที่บ้านของนางน้อย ซึ่งคามปกติแล้วจะจัดขึ้นที่บ้านเก่าคือ บ้านของคุณยายไผ่ ปกอะนะ
และในการประกอบพิธีกรรมในครั้งนี้นักเพื่อเป็นการ เลี้ยงความประเพณี สามปีต่อครั้งซึ่งครั้งสุด
ท้ายได้ประกอบพิธีกรรมเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๘

วันแรกของการประกอบพิธีกรรมเรียกว่าวันข้าว จะเริ่มในเวลาประมาณ ๗.๐๐
นาฬิกา พวกผู้ชายที่เป็นลูกหลานเครือญาติในตระกูล ช่วย สร้างผาม ผามของน้มนกขอนแก่นจะ
สร้างเป็นสองคอน คือส่วนหน้าของผามนำ ผาเคนหมากางเป็นผามของน้มนก ส่วนหลังสร้าง
ค้วยไม้ไผ่ ทำหลังคาเป็นรูปจั่วมุงค้วยคา เป็นผามของน้มนกตรงกลางผามของน้มนกนี้มีผาแดง
หรือที่เรียกว่าผาจองหอยไว้ สำหรับให้น้มนกใช้ปีกคาหอยโหนดเมื่อเชิญน้มนกเข้าประทับทรง
ภายในผามมีตั่งสูงประมาณ ๑.๕ เมตร สำหรับวางขันตั่งและเครื่อง เช่นสังเวชของน้มนกบรรพบุรุษ
ไคตั่งลงมาเป็นราวสำหรับพาดผาเพื่อให้น้มนกใส่เมื่อประทับทรง มุมคานซ้ายของตั่งเครื่อง
เช่นสังเวชเป็นที่คั่งของวงดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่าวงถักตั่ง คานหน้าของผามจะนำคันท้ามมา
ปลุกไว้ เมื่อสร้างผามเสร็จก็รับประทานอาหาร ร่วมกัน หลังจากนั้นก็จะช่วยกันเตรียม
อุปกรณ์อื่นๆที่จำเป็นคองใช้ในพิธี เช่นขันตั่ง บายศรี การทำเทียนหลวง อาหารและขนมต่างๆ
เสร็จแล้วรับประทานอาหารร่วมกัน ในเวลาประมาณ ๑๘.๓๐ นาฬิกาจะเริ่มทำการพ่อนข้าว
วงดนตรีบรรเลงเพลง นางน้อยซึ่งเป็นเจ้าภาพใช้ผาจองหอยโหนดเชิญน้มนกเข้าประทับ
ทรง เมื่อน้มนกเข้าประทับทรงแล้วที่นั่งผามแดงค้วยไม้ไผ่โดยนำโสร่งมาให้สวมทับชุดเดิม

เมื่อเจ้าภาพพอนไปใกล้สักครู่ เก้าอี้ซึ่งเดินทางมาร่วมในพิธีกรรมเมื่อเดินมาถึงมธระคูบ้านที่
ประกอบพิธีกรรม ก็จะมีพอนรายรำเข้ามาในนามลูกหลานก็จะทราบว่าเจ้าพอกองหาญซึ่งเป็น
ผีปู่ย่าที่สำคัญที่สุดของตระกูลเขาประทับทรง ที่นั่งผามนำผ้าโสร่งและผ้าโพกศีรษะมาให้
ร่างทรงเจ้าพอกองหาญไค้แกงคิ้ว ลูกหลานในตระกูลเขาไปขอรับพรจากเจ้าพอกองหาญ
ซึ่งจะว่าคาถาเป่ามนต์ให้ที่ศีรษะลูกหลาน ที่นั่งผามนำเทียนที่ติดไฟ ๓ เล่มให้เจ้าพอก
องหาญอม หลังจากนั้นผีอื่นๆในตระกูลเขาประทับทรง โดยร่างทรงบางคนวิ่งไปที่ผ้าจ่อง
หมุนผ้าจ่องโหนไปมา บางคนมีน้ำตาไหล บางคนล้มพับลงไป ที่นั่งผามจะนำน้ำมันส้มป่อย
มาให้ร่างทรงลูบหน้าแล้วเชิญไปพอนที่ผาม การพอนจะดำเนินไปเรื่อยๆ จนถึงเวลา
ประมาณ ๑๖.๐๐ นาฬิกา ที่นั่งผามจะนำขันบายศรีให้เก้าอี้ถือเดินวนรอบคนเก้าอี้ที่หน้า
ผาม โดยมีผีอื่นๆพอนคามวนอยู่สามรอบ แล้วนำขันบายศรีขึ้นวางไว้บนหิ้งเครื่อง เช่นสังเว
จากนั้นก็มีการพอนรายรำของผีปู่ย่าต่างๆไปเรื่อยๆจนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ นาฬิกา
ลูกหลานจะบอกผีปู่ย่าว่าเย็นแล้วขอพักเพื่อเตรียมตัวสำหรับพิธีกรรมในวันรุ่งขึ้น ผีปู่ย่าออก
จากร่างทรงโดยโหนผ้าจ่องแล้วลงลงกับพื้น คนตรีหยุดบรรเลงเพลง

วันที่สองของการประกอบพิธีกรรม เรียกว่าวันเลี้ยง โดยก่อนที่จะเริ่มพิธีเจ้าภาพ
จะปิดประตูบ้านที่ประกอบพิธี เพื่อป้องกันไม่ให้ผีอื่นเข้าไปรบกวนในขณะที่ประกอบพิธีกรรม
จากนั้นเจ้าภาพจุกฐูปเทียนบอก แม่พระธรณีเจ้าที่ขออนุญาตให้ผีที่เชิญมา เข้ามาร่วมพอนใน
พิธี และเปิดประตูบ้าน เวลาประมาณ ๕.๐๐ นาฬิกา เจ้าภาพโหนผ้าจ่องเชิญผีปู่ย่าเข้า
ประทับทรง เมื่อผีปู่ย่าเข้าประทับทรงแล้วที่นั่งผามนำขันเชิญผีปู่ย่าพร้อมเหล่าชาวหนึ่งชวค
มาให้ผีปู่ย่า ผีปู่ย่ายกชวคเหลาชูขึ้นเหนือศีรษะแล้วเดินวนรอบคนเก้าอี้ ๓ รอบ แล้วเอา
เหลาราคที่โคนคนเก้าอี้ เสริจแล้วที่นั่งผามจุกเทียนหลวงบนหิ้งเครื่อง เช่นสังเว เทียน
นี้ต้องจุกไว้ตลอดพิธีไม่ให้ดับ ถ้าเทียนดับก่อนที่พิธีจะสิ้นสุดของประกอบพิธีกรรมใหม่อีกครั้ง
ผีปู่ย่ามอบผ้าให้ที่นั่งผามนำไปพาดไว้ที่ราวพาดผ้าภายในผาม จากนั้นผีปู่ย่าแจกจ่ายผูก
ข้อมือให้กับลูกหลานที่มาร่วมในพิธี ผีอื่นๆในตระกูลเขาประทับทรงรวมทั้งเจ้าพอกองหาญ
ในร่างทรงของเก้าอี้ และผีอื่นๆที่ได้รับเชิญมาโดยเมื่อผีที่ได้รับเชิญมาเข้ามาในพิธี
นายสวาทซึ่งเป็นสามีของเจ้าภาพ จะนำขันเชิญซึ่งมีเหล่าชาว ๑ ชวควางไว้และขันน้ำ
ขมิ้นส้มป่อย ผีที่ได้รับเชิญมาส่งของใส่เงินให้แล้วรับชวคเหลามาพร้อมทั้งเอาขมิ้นส้มป่อย
ลูบศีรษะ นั่งอยู่สักครู่ก็จะมมีอาการแสดงว่าผีเข้าประทับทรง ซึ่งบางคนก็ร้องเอี้ยววิ่งเข้า

ในยาม บางคนก็ล้มพุงลงไปกับพื้น บางคนก็ร้องไห้ ที่นั่งยามจะมาเจริญผี เหล่านี้เข้าไปฟ้อง
 ร้ายว่าในยาม หรือในบางครั้งผีที่กำลังฟ้องร้ายว่าอยู่ก็จะนำผ้าแดงที่คล้องคอของคน ออกมา
 คล้องคอเชิญชวนผีอื่นๆให้มาร่วมฟ้องกับคน กำลังและที่นั่งยามจะคอยบริการผีต่างๆด้วยการ
 นำน้ำ เหล้า เมียง บุหรี่ มาให้กับผีเหล่านี้ ร่างทรงของผีต่างๆจะหักท่ายุคคู่กัน บางองค์
 ก็พูดเป็นภาษาเงี้ยว (ไทยใหญ่) บางองค์ก็จะร้องจ๊อย ซอ ในช่วงนี้ลูกหลานที่เจ็บไข้
 ไขว่คว้าก็จะขอให้ผีปู่ย่าโดยเฉพาะเจ้ากองหาญรักษาให้ โดยการเสกเป่าคาถา บางครั้ง
 ก็ทำน้ามนต์ให้ลูกหลาน การฟ้องดำเนินไปจนถึงเวลาประมาณ ๑๒ .๐๐ นาฬิกา เจ้าภาพ
 ทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าและผีอื่นๆที่มาร่วมในพิธี โดยนำสารกับข้าว ซึ่งประกอบด้วย แกง่อม
 ลาบ แกงเผ็ด แกงฮังเล ใส่อ้ว ขนมห เหล้าขาว น้ำ มาวางไว้ แจกคานที่ตรงปลายบัก
 เทียนที่ติดไฟให้กับผีต่างๆ ผีในร่างทรงนำโดยผีปู่ย่าที่สำคัญที่สุดคือเจ้ากองหาญ เอาปลาย
 คานชี้ไปที่อาหารและเคียนวโคจรรอบ ๓ รอบ ถือว่าผีกินเสร็จแล้ว จากนั้นลูกหลานและผู้ที่
 มาร่วมงานรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

พิธีจะเริ่มอีกครั้งหนึ่งในเวลาประมาณ ๑๓.๓๐ นาฬิกา วงดนตรีเริ่มบรรเลง
 เพลง ผีต่างๆเข้าประทับทรงและฟ้องร้ายว่า ในขณะที่เดียวกันก็หักท่ายลูกหลานที่มาร่วมงาน
 ถ้ามถึงคนที่ไม่ได้มาร่วมในพิธี บางองค์ก็ดูคาลูกหลานที่ทำในสิ่งที่ไม่ดี ไม่รักษาศีลศีลนอง หาก
 ร่างทรงของผีคนใดเมาสุราอาละวาด เกาผีก็จะเข้าไปห้ามปรามบอกให้ฟ้องให้เรียบร้อย
 ลูกหลานบางคนก็เข้าไปขอเลขห่วยจากเจ้าพ่อต่างๆ เจ้าพ่อก็จะบอก หรือบางครั้งก็เขียน
 ใสกระดาษให้ พร้อมทั้งบอกแก่ลูกหลานว่าเมื่อถึงวันที่ลอคเคอร์ออกนั้น เจ้าแต่ละองค์ก็จะ
 แย่งกันแตะวงล้อที่ออกลอคเคอร์ ดังนั้นเลขที่ให้อาจจะพลาดได้ นอกจากนั้นผีอื่นในตระกูล
 ที่ตายไปแล้วก็จะมาเข้าร่างทรงแสดงอาการ เหมือนเมื่อยยังมีชีวิตอยู่ เช่นทำท่าเมาเหล้า
 หรือทำท่ายชกต้อย ลูกหลานก็จะเข้ามาหักท่ายถามถึงความเป็นอยู่ว่าสุขสบายดีหรือไม่ ต้อง
 การสิ่งใดบ้าง การฟ้องดำเนินไปเรื่อยๆจนถึงเวลาประมาณ ๑๕.๓๐ นาฬิกา ก็จะเริ่มการ
 ละครของผี คือ

การยิงนก บัดคอบัคแคน กำลังแจกรฐูและลูกคอก พร้อมทั้งมีคคาบ (ทำด้วยไม้)
 ให้กับผีต่างๆ ไซยิงนก ที่ทำด้วยกระดาษหีบเป็นรูปนกแขวนไว้ที่ยาม รวมทั้งข้าวแคบข้าว
 แคน (นางเล็ก) ที่แขวนไว้โดยสมมุติว่าเป็นแคน และนำข้าวเหนียวไปปั้นคอกไว้ที่ต้นท้าว
 สมมุติว่าเป็นตัวคอก ผีทั้งหลายจะยิงลูกคอกและเอาไม้คคาบขึ้นไปตี นก ตัวคอกตัวแคน โดยมี

กำลังความเก็บนก ตัวต่อแทนที่ผิงไค

การคล่องซ่างคล่องมา กำลังนำรูปแกะสลักเป็นซ่าง มา เข้ามาในผาม ผิงจะใช้
ผ้าที่คล่องคอคนอยู่ ทำการคล่องซ่างคล่องมาแยงกับกำลัง ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีจะส่งเสียง
เชียร์ให้ผิงเข้าช่นะกำลังให้ไค ในที่สุดผิงก็สามารดย้อยแยงซ่าง มา มาจากกำลังไค

การชนไก่ เป็นการละเล่นของผิงเข้ากับกำลัง โดยผิงจะใช้ผ้าผูกเป็นปมทำให้
ดูคล้ายกับเป็นไก่ ชนกับไก่จริงของกำลัง โดยทำท่าชนกันไปมา ระหว่างนี้คนตรีจะบรรเลง
เพลงที่เร้าใจ หายที่สุดไคของผิงก็จะเป็นฝ่ายชนะ ท่ามกลางเสียงร้องแสดงความดีใจ
ของลูกหลาน

การถ่อเรือ กำลังนำเรือไม้ลำเล็กๆออกไปวางไว้ในอกผาม ที่หัวเรือมีเชือกผูก
โยงมาให้ผิงและผิงอื่นๆที่อยู่ในผามจับไว้ ชายหนุ่มประมาณ ๕ คนช่วยกำลังดึงเรือไว้ไม่ให้
ผิงเข้าผามไค คนที่อยู่ช่วยกันเอนน้ำสาคกำลัง เล่นกันสักครู่ เมื่อผิงไม่สามารถดึง
เรือเข้าผามไค ก็เอาเหลากรอกปากกำลังและชายหนุ่มที่ดึงเรือเอาไว้ ในที่สุดผิงก็
สามารถดึงเรือเข้าผามไค

เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ นาฬิกา ผิงอื่นๆทยอยออกจากร่างทรง ผิงอยู่ในร่างทรง
ของเจ้าภาพยังคงพอนำไปเรื่อยๆตามความพอใจ ลูกหลานเข้ามาบอกผิงว่าเย็นมากแล้ว
ขอพักนอนเก็บข้าวเก็บของ ถึงเวลาค่ำหน้าจะจัดให้ผิงไคสนุกสนาน เช่นนี้อีก ผิงจะ
อวยชัยให้พรลูกหลานอีกครั้งพร้อมทั้งบอกว่าวันนี้สนุกสนานดี ขอให้ลูกหลานรักกันอยู่กันอย่าง
ร่มเย็นเป็นสุข จากนั้นก็โหนผิงออกจากร่างทรง คนตรีบรรเลงเพลงมอญ ถือเป็นเสร็จพิธี
ลูกหลานแบ่ง เครื่อง เช่นสังเวจยแยกย้ายกันกลับบ้าน ในวันรุ่งขึ้นเจ้าภาพที่ประกอบพิธีกรรม
เกาผิง ที่นั่งผาม กำลัง และลูกหลานในตระกูลมาพร้อมกันที่หอผิง ในเวลาประมาณ ๑๙.๓๐
นาฬิกา ทำพิธีเลี้ยงผิงที่หอผิงอีกครั้งหนึ่ง โดยนำอาหารที่ประกอบด้วย ลาบ แกงอ่อม
แกงฮังเล แกงหยวกกล้วย หมูปิ้ง เหล้าขาว น้ำ ขนม เจ้าภาพกล่าวคำเชิญผิงให้มารับ
เครื่อง เช่นสังเวจย ขอให้ผิงปกปักรักษาคุ้มครองลูกหลานในตระกูล ให้อยู่ดีมีสุขมีฐานะมั่งคั่ง
รอลสักครู่เพื่อให้ผิงกินอิ่ม ลูกหลานก็จะนำอาหารนั้นไปรับประทานร่วมกัน เสร็จแล้วช่วยกัน
รื้อผามเก็บข้าวของต่างๆ